

Borba Katoličke Crkve za slobodu i preporod u 11. vijeku

Grgur VII. (1073—1085.) protagonista u toj borbi

Jedanaesto stoljeće ide u najburnija vremena srednjeg vijeka. U toj se naime periodu bori svjetska sila, kako bi stekla neograničenu vlast nad svijetom, a katolička Crkva podvrgava se herojskim naporima, kako će si osigurati uzvišenu čistoću i nužnu slobodu da vodi narode vječnome spasenju. U prvom se taboru bore njemačko-rimski carevi Salijevci, najmoćniji vladari u srednjem vijeku, a pomažu ih mnogi svjetski i crkveni knezovi i silno razbuktjele ljudske strasti, dok na čelu Crkve stoje redovnici Klinijevci — ogranak benediktinskog reda, tako nazvani po samostanu Clugny, a nad svima se izdiže divni lik Grgura VII., koji ide u red najvećih papa katoličke Crkve. Da bismo bolje razumjeli patnje i djelovanje Grgura VII., bacit ćemo pogled na onodobno stanje kršćanskih naroda na zapadu i vidjeti ideje, koje su ravnale cijeli njihov život.

STANJE KAT. NARODA U 10. I 11. VIJEKU

Tijekom 10. stoljeća zapao je evropski svijet u duboko barbarstvo i ćudorednu iskvarenost. Tomu je pogodovalo, što je Petrov prijesto u Rimu postao igračkom u rukama besavjesnih ljudi. Nasilni su velikaši i političke stranke u Rimu više puta u to vrijeme postavljali na Stolicu sv. Petra nesposobne ljude i tako iskorišćivali u niske interese ovu temeljnu ustanovu kršćanstva. Kao što je glava bolovala, tako se i svećenstvo u nekim zemljama odalo nemalim porocima. Napose tri zla i to najviše u Njemačkoj i gornjoj Italiji taru u to doba katolički kler. Prvo je bilo lajička investitura (uvadanje u crkvene službe), kojom su svjetski knezovi naveliko podjeljivali biskupije i opatije sebi odanim, često nesposobnim ljudima i onima, koji bi najviše nudili svojim raskošnim izopačenim gospodarima. Iz toga se izleglo drugo zlo *simonija* t. j. kupovanje duhovnih časti za novac ili zemaljska dobra.

Ovakovi duhovni pastiri dakako da nisu imali smisla za najljepši ures kat. svećenstva — celibat, koji daje neiscrpivu plodovitost njegovu djelovanju i superiornost nad vjerskim službenicima drugih konfesija.

No katolička Crkva, Božje djelo, kojoj je Krist obećao: » vrata je paklena ne će nadvladati«, nije mogla uza svu zloću ljudi propasti. Pa je uistinu Duh Božji i u ovo doba uskrisio niz velikih muževa, koji zapodješe dugu, herojsku borbu protiv skvrnitelja svetišta Gospodnjega. Prvi, koji ustade na obranu kuće Božje, bijaše niz uzornih papa već u prvoj polovini 11. vijeka; pri tom ih pomagahu benediktinske kongregacije Valumbroze, Kamaldulenzi, a napose spomenuti Klinjijevci, koji su brojili do 2000 manastira i 10.000 članova po cijeloj Evropi. Reformna nastojanja rimskih biskupa podupirahu brojni za to sazivani pokrajinski crkveni sabori, zatim lijep broj revnih biskupa i kardinala.

Nekoliko ovakovih sabora za obnovu vjerskog i ćudorednog života u hrvatskom narodu održano je u isto doba u našem Splitu (gg. oko 1050, 1059—60, 1063, 1075).¹

Od papa slove kao veliki reformatori kršćanskog života prije Grgura VII. sveti Leo IX. (1048—54), Nikola II. (1059—61.) i Aleksandar II. (1061—73.). Nikola je osigurao izbor vrijednih papa naredivši, da pravo biranja imaju samo rimski kardinali. Sva se trojica spomenutih papa pobrinuli i za to, kako će preporoditi život hrvatskog naroda te su opremali i u našu domovinu svoje legate.

IDEJE, KOJE SU RAVNALE JAVNIM ŽIVOTOM KRŠĆANSKIH NARODA U SREDNJEM VIJEKU

Načela, po kojima su evropski narodi uredili ne samo privatni nego i javni socijalno-politički i ekonomski život — protivnici ih prezirno nazivlju gregorijanske ideje, jer je Grgur VII. za njih vodio žestoku borbu s Henrikom IV. — mogu se ovako izraziti:

1) *Vjera* je najveće dobro ljudi. Zato se imaju prema njezinoj nauci udesiti javni odnošaji i građansko društvo i državna vlast; sve — i zanatlijske organizacije — moraju čovjeku služiti, kako će vremenitim dobrima postići vječni život.

2) Kao što sve kršćanske narode veže jedna vjera i jedna duhovna glava, tako treba da budu povezani i u jednu političku zajednicu; a da ipak pojedine države ne izgube samostalnosti, zajednici na čelu bit će rimski car. To je »*res publica christiana*«.

3) Ove dvije glave moraju djelovati složno na opće dobro naroda. Ali papa kao nosilac više duhovne vlasti ima prvenstvo, on mora cara u vjerskim poslovima ravnati, a u potrebi popravljati ili kazniti.

4) Nosioci svjetovne moći smatrahu svojom prvom dužnosti braniti i potpomagati Crkvu i vjeru.

Napose s obzirom na papu, što je bio rimski papa kršćanskim narodima, može se opisati ovako:

1) Cijelo kršćanstvo priznavalo je u papi duhovnog oca i upravitelja svoje velike obitelji. On je bio čuvar morala, koji je dužan da kazni i vladare i narode, ako se ogriješe o Božji zakon, međusobnu pravdu ili ljubav (Tako na pr. Nikla I. /† 867./ kazni kralja Lotara II., što je otjerao zakonitu ženu).

¹ Rački, Doc., str. 204, 206, 210.

2) Rimski papa bijaše najpravedniji, od naroda priznati sudac, koji je spriječio stotine ubojničkih ratova i sukoba između knezova i vladara. Ako ikada, a ono danas sigurno svi osjećamo, kako je krvavo potrebno jedno nepristrano međunarodno sudište. Stoga su ga počastili pridjevkom »malj zločinaca i tješitelj nevinih (nocentium malleus, innocentium consolator)« i »utočište ugnjetavanih (refugium oppressorum)«,

3) Papa je upravljao zajedničkim pothvatima kršćanskog svijeta na pr. Križarskim vojnama.

4) Rimski biskup prima nove narode za *ravnopravne članove u opću kršćansku obitelj*. Zato sve nove države i kraljevi mole u njega kraljevsku krunu i dostojanstvo, a kad su to od pape dobili, nisu više trebali u drugih prosjačiti potvrdu za ravnopravnost.

5) Nasljednik sv. Petra bješe međunarodno sudište, koje u mudrosti i stoljetnom iskustvu nije ni za kim zaostajalo, a posjedovalo je silno oružje, da pomogne pravdi do pobjede; daleko je pak bilo, e bi na njega pala i sjena pristranosti. Nije tada trebalo »mira pod oružjem«, koji danas poput more tišti narode. Da su pape časno izvršili svoju zadaću, svatko može vidjeti iz njihovih pisama i opće povijesti.²

Nebrojeno puta piše se o *težnji* papa za *gospodstvom nad svijetom*. No to ne odgovara istini, pa se time čine papama velike nepravde. Cijela istorija svjedoči, da su se oni ravnali po načelu, što ga je izrazio Grgur II. (715—31.) u pismu caru Leonu III. izaurijskom: »Kaošto vrhovni svećenik nema vlasti da se miješa u vladarev dvor (poslove) niti da nosi kraljevske znakove; tako niti vladar nema prava da se pača u crkvene poslove« . . .³ Petrovi nasljednici miješali se u svjetske stvari samo onda, kada se radilo o vjeri i ćudoređu. To se ukratko izricalo: *ratione peccati, non ratione domini*. Još su znali nastupati, kad su bili zamoljeni za to, ili kad su dijelili carsku krunu.

Da se pravo prosudi njihovo djelovanje, treba a) razlikovati slučajeve, u kojima su ih molili vladari za presudu; b) zatim one, u kojima su nastupali kao knezovi crkvene države ili kao feudalni gospodari na pr. juž. Italije (od g. 1059) ili c) kao zaštitnici, izabrani od nekih vladara na pr. Ugarske, Hrvatske (od Zvonimira).

Što je Grgur VII. pisao: »Da je Krist postavio sv. Petra gospodarom nad svim državama svijeta«, uzeto je iz crkvene molitve, a ima se razumjeti o vjerskim stvarima.⁴

Isto tako krivo se tumače njegove riječi, da je svjetska vlast od đavla. Ili zar nije on znao katoličke nauke, kako je i pisao Henriku IV., njemačkom, zatim engleskom i danskom kralju, da vladari dobivaju vlast neposredno od Boga? Ne manje prekoravaju učenog papu *Inocencija III.* (1198—216.). Ovaj je zbilja vršio golem utjecaj na evropske države. Ipak je on sam uvjeren, da se njegova moć proteže tek na stvari vjere; i to samo prema onima, koji su kršteni. »U čisto svjetovnim poslovima, kako piše francuskom kralju, nema vladar nikakva poglavara« (»Cum rex ipse superiore in temporalibus minime recognoscat . . . «).

² Gledaj Regesta papa od Jaffè-a i Potthast-a.

³ Migne, Patr. lat. 89, 522.

⁴ Migne, Patr. lat. 148, 339.

»O grijehu pak suditi, jasno izriče Inocencije, nesumljivo je naša stvar. (Decernere de peccato, cuius ad nos pertinet sine dubitatione censura, quam in quemlibet exercere possumus et debemus.)

Službu vrhovnog *suca mira* vrši papa onako, kako to traži opće dobro naroda, a manje pazi na to, što bi on smio činiti (sic sedes apostolica auctoritatem propriam moderatur, ut plus quod expedit, quam quod licet attendens publicae utilitati conformet).⁶ Razumije se, da ovaj »smije« ne znači *moralno* dopušteno, nego da je manje brigu vodio papa, da li se još kreće na stvarnom terrainu svoje vlasti, ako je opći interes tražio njegovu pomoć. Uostalom međašnu crtu nije ni bilo uvijek tako lako povući.

Zadaća rimskog cara u srednjem vijeku bila je neki nadzor nad kršćanskim narodima, da ih štiti od neprijatelja; osobita mu je bila dužnost braniti Crkvu, papu i druge predstavnike Crkve, pomagati njihovo djelovanje među svojim podanicima i širenje vjere među poganima. Narodi bijahu sve do 14. vijeka uvjereni, da carsko dostojanstvo može udijeliti samo papa; ta samo je on kao glava Crkve mogao nekoga imenovati *zaštitnikom Crkve*. Novi je car polagao papi prisegu vjernosti, ali time nije postao o njemu politički ovisnim. Carevo krunjenje i pomazanje obavio je sam papa najsvetanijom načinom u Rimu u crkvi sv. Petra.⁶

U sukobima među crkvenom i svjetovnom vlasti svi su nepristrani puni pouzdanja prepuštali Crkvi, da ona izreče pravdu, bez tjeskobe i bojazni, da bi prekoračila svoju vlast. Stoga nije čudo, da su kršćanski narodi uživali obilne blagodati iz prijateljskog pomaganja Crkve i države. Naročito je Crkva očuvala *građansku slobodu* od despotizma knezova, dok se protestanti odbacivši ove ideje »pokazali najgorim neprijateljima građanske slobode« (Döllinger).

Crkveni sabori izriču načelo: »Tko ne upravlja u duhu vjere, pravedno i milosrdno, nije kralj nego tiranin.«⁷ U tome slučaju podanici smatrahu, da ih ne veže zakletva prema nevjernom kralju, jer je on pogazio ugovor, što je pri krunjenju bio sklopljen među obje stranke. Stoga srednji vijek ne pozna apsolutne kneževske vlasti u katoličkih naroda. Kolike li razlike prema tiraniji nekatoličkih despota na istoku!

Nada sve ostalo drže danas neoprostivom uzurpacijom »*skidanje kraljeva*«, što su pape čak vladare skidali! Ali treba znati, da po crkvenom i državnom pravu onaj, koji je bio izopćen, nije mogao obnašati nijedne državne službe niti je itko s njime smio u životu općiti. Svi pak znaju, da papa može i kraljeve iz Crkve izlučiti. Ako bi kralj u tome stanju godinu dana ustrajao, izgubio bi prema shvaćanju naroda prijestolje, čime je dakako prestala dužnost podanika da ga slušaju. Ne može se *dosta istaknuti*, kako su sva ova prava katolički narodi Crkvi i papama jednodušno priznavali. Stoga i oni, koji uzimaju, da je narod izvor svakoga prava, ne mogu razborito postupanje papâ kuditi. Osim toga valja uzeti u obzir, da su kroz cijeli srednji vijek kršćanske države

⁶ Registrum Migne, P. L. 214—16. cap. Novit. 13. X. 2. 1. a) 5. 128. b) 7. 42.

⁶ Stimmen aus Maria Laach, 10. str. 198. i dalje.

⁷ Hefele, Conciliengeschichte, 4, 65. 90.

crkvene zakone proglasivale svojim vlastitim. Tako je poznati neprijatelj Crkve car Fridrik II. g. 1220. odredio, da onaj, koji ustraje godinu dana u crkvenom izopćenju, tim samim pada pod državno progonstvo.⁸

GRGUR VII. (1073—85) I HENRIK IV. (1056—1106)

Veličanstvenu sliku ovoga velikog pape podao je obratnik Gfrörer u spomenutom djelu od 7 velikih svezaka.

Za ove dvojice muževa uspela se borba do vrhunca, s jedne strane za pravdu, svetost i slobodan napredak naroda i kat. Crkve, a s druge strane borio se za svemožno gospodstvo svjetovne vlasti nad vremenitim dobrima, savjesti i vjedom svojih podanika. Grgur je među velikim papama najvećom neustrašivošću vodio sv. boj u ime Crkve. Papa sveti Grgur, prije zvan Hildebrand, najveći genij 11. vijeka, rodio se u Toskani u mjestu Sovani oko g. 1010. od oca pučanina. Odgojen je u samostanskom duhu u Rimu, gdje je stekao klasičnu naobrazbu. U Francuskoj, gdje je također uzeo monaško odijelo, razario je svoje srce vatrom Klinjijevaca za preporod vjerskoga života. On je bio pozvan od Providnosti, da spase duhovnu slobodu Crkve, koja je postala ropkinjom političkih strasti. Nemajući ni vojske ni novca nego samo oružje svoga duha i neograničeno pouzdanje u Boga zašao je u borbu s razjarenim strastima; ali s takovim žarom, te o njemu piše sv. Petar Damiani: »Kao tiran, kao Neron, kao lav prinukao me je na svaku pravdu.« Rano je postao savjetnikom papa i postigao, da Leo IX. i naredni pape budu zakonito, a ne carskom voljom uzdignuti na Stolicu sv. Petra. Leo IX. povjeri Hildebrandu vrlo važnu službu učinivši ga upraviteljem dobara rimske Crkve. Njegova je zasluga, da su redom četiri izvrsna muža uzela u ruke kormilo katoličke Crkve. Sam je pak bio njihovim najboljim savjetnikom i pomagačem, koga su kao legata odašiljali u razne zemlje, gdje je čistio Crkvu od nereda i nedostojnih sluga, a svojim je misijama uvijek sjajno odgovarao nadama crkvene Glave. Od Nikole II. učinjen arhidakonom, postao je duša crkvene uprave. Aleksandar II. predade mu čast kancelara Rimske Crkve.

Kako je Hildebrand tako reći od g. 1049. idejno vladao Crkvom, htjedoše ga već poslije Leona IX. izabrati papom, ali on je tu čast otklonio. Nakon smrti Aleksandra II. prisile ga Rimljani i kardinali općom aklamacijom, premda se on tome žestoko opirao, da primi u svoje iskusne ruke kormilo

⁸ Marx, Kirchengeschichte, str. 341—52.

Petrove lađe (29. IV. 1073). Novi papa sav je prožet kršćanskom idejom, da je Crkva kraljevstvo Božje na zemlji, koje obuhvata sve pa i državnu vlast. Papa je u tome kraljevstvu glava, koja treba da upravlja kako svima članovima tako i vladarima. Ali sve to na vremenito i vječno dobro ljudi. Tom mišlju vođen zapodjene on herojski boj, e bi iskorijenio spomenuta zla: *lajčku investituru, simoniju i gaženje celibata*, a Crkvi vratio slobodu i svetost života. Protiv sebe je imao većinu klera i malne cijeli svijet, a on bez novaca i oružja uzdao se samo u pomoć Božju i pravednu stvar te nepobjedivost Crkve.

Na korizmenoj sinodi brojnih biskupa u Rimu (1074.) obnovio je zakone Nikole II. i još teže kazne odredio: gubitak crkvene službe za one, koji su došli do nje simonijom, a za kršitelje celibata, naredi da narod ne smije od njih primati sv. tajna. Grgur je ove naredbe razaslao u sve zemlje preko pisama i svojih legata. Dakako da je to izazvalo buru ogorčenja sa strane pogodenih svećenika. Ali je papa poput čvrstog hrasta ostao nepokolebiv. Na crkvenom saboru (g. 1075.) pošao je Grgur korak dalje i zabranio lajčku investituru. Svima, koji tim načinom dobiju crkvenu čast, zabranjuje, da je vrše, a djelateljima, pa i samom caru, uskraćuje se pristup u crkvu.⁹

Budući da je Henrik IV. bio još premlad, državom upravljahu nadbiskupi Kölna Hano i Bremena Adalbert. Oba bjehu muževi odličnih sposobnosti, a zadnji vrlo častohlepan, premda je stekao nemalih zasluga za širenje vjere u sjevernim krajevima Evrope. Hano je pak bio svojim krepostima i umnim darovima pravo svijetlo Njemačke; uz veliku ljubav prema domovini htio je da bude pravedan i prema Crkvi. Adalbert žudeći da bi sam vladao, pustio je mladom Henriku uzde, te je kraljević ugađajući svojim strastima rano zapao u iskvarenost i tako postao vrlo nesretan, premda je po darovima bio rođen da bude velikim vladarom. Došavši do vlade nije kralj poznavao granica u opakosti i okrutnosti. Dvor, napose Henrik, išaše za despotizmom naprama Crkvi i velikašima.

Takav život zobao je golem novac, koji su imali pokriveni veliki porezi.

G. 1066. otmu kralja utjecaju Adalbertovu, a kormilo države preuzme čestiti Hano. Kada je pustopašni vladar pokušao da otjera svoju ženu Bertu, zlokobni je naum spriječio

⁹ Monum. Germ. Script. 8, 412.

jedino papin legat sv. Petar Damiani. Kraljeve nezasitne strasti ne mogahu se zadovoljiti sve većim pritiskom velikaša idući za tim, kako bi ih posve uništio, a narod što više porezi- ma i mnogim otimačinama iscijedio. Za novac je dijelio crkvene službe najnevrijednijim ljudima. Ljubimci i opaki savjetnici bjehu zli duhovi, koji ga zavodili. Toga radi po- bune se Tirinžani i Sasi. Henrik je s mukom spasao život i krunu, ali je od sada uz njega stajalo građanstvo protiv ari- stokracije. On se ipak morao nagoditi sa Sasima i obećati im, da će se odreći razvratnog življenja i pravedno gospodariti (1074).

G. 1075. primirio je Henrik Sase, pošto je u bratoubi- lačkom ratu napunio njihove zemlje strašnim grozotama, a sebe okaljao ponovnim gaženjem obećanja, što ih zadao ne- sretnom plemenu, kad se Sasi predali. Kralj bijaše na vrhun- cu svoje moći i obijesti. Nego sad se pojavio moćniji čovjek, koji će stati na put zlodjelima ovoga tlačitelja naroda. To je nama dobro poznati papa Grgur VII.

Agneza, kraljeva majka, živjela je u Rimu kao časna sestra. Ona nastojaše s papom, kako bi dobro djelovala na sina. Grgur je postupao prema njemu s najvećom obzirnošću. I Henrik je pismeno priznao papi svoj opaki život i obećao, da će se popraviti te biti vjeran i pokoran nasljedniku sv. Petra. Kad je Grgur opomenuo kralja, neka čini pokoru za svoja nedjela, neka makne zle savjetnike, jer da će ga druk- čije morati izopćiti iz Crkve, Henrik prisili sabor od 26 nje- mačkih biskupa, da na osnovu teških kleveta proglaše papu svrgnutim (24. I. 1076); a za taj korak predobije i biskupe gornje Italije. U Rimu je jedan plemić, po svoj prilici u spo- razumu s kraljem, na sam Božić papu zarobio, ali ga je narod oslobodio. Henrikov poslanik usudio se na rimskom saboru od 110 biskupa pred samim papom pročitati drsko pismo, kojim pozivlje sabor, neka dođu pred kralja, gdje će izabrati novog papu. Grgur se osvetio time, što je vlastitim tijelom zaštitio govornika, da ga nazočni svjetovnjaci ne sasijeku. Nato je papa na zahtjev cijelog sabora izrekao osudu, kojom izopćuje nadbiskupa iz Mainza i druge buntovne biskupe, samoga kralja i njegove sukrivce, koга ujedno proglašuje lišenim kraljevske vlasti u Njemačkoj i Italiji.¹⁰

Ovo je izopćenje proizvelo strahovit dojam na duhove obiju kraljevina. Henrik je sve dublje ogrezavao u opaćina- ma, stoga njemački knezovi na saboru u Triburu (1076.) htje-

¹⁰ Monumenta German. Script. 8, 451. Jaffé, Reg. 420.

doše izabrati novoga vladara, ali papinim legatima uspije, te Henriku spasu krunu. Knezovi odlučiše da će ga priznati, ako ga papa na njihovom saboru odriješi od izopćenja. Grgur naime nije htio Henriku otimati kraljevstva, nego ga izvući iz blata opačina. Ovaj se morao bojati sramote, što će je doživjeti, kad knezovi iznesu njegova zlodjela na vidjelo, koja bi mogla papu prisiliti, da trajno ostavi u izopćenju čovjeka, koji je odurnim djelima i građanskim ratovima na njemački narod navalio neiskazanu bijedu.

I tako se nesrećnik, gotovo od sviju napušten, volio poniziti pred velikim srcem Grgurevim, negoli dopustiti, da mu sude svi knezovi. Stoga je upravo pobjegao iz Njemačke preko Francuske i Alpa pa usred najljuće zime uz nesavladive poteškoće sašao u Italiju. Grgur se već bio uputio na sabor u Augsburg i stigao u Mantovu. Čuvši za dolazak Henrikov zakloni se u Canossu, toskansku tvrđavu margrovice Matilde, koja je svoju moć, bogatstvo i plemenitu osobu stavila u službu Crkve.

Papa je međutim bio već iznio pred javnost razloge, radi kojih je Henrika izopćio. Kako nije htio kralja u Italiji odriješiti, — ta poznavao je njegovu žalosnu nepostojanost —, a njemačkim je knezovima obećao, da će se spor riješiti na njihovu saboru, Henrik je naumio javnom pokorom prisiliti papu Grgura, da popusti. Zato je kroz tri dana po nekoliko sati stajao u pokorničkom odijelu pred vratima Canosse. Ova pokora ne bijaše ni preteška ni sramotna. Ta sam ju Henrik izabrao radi svoga sramotnoga života, pa mu je pribavila pred svijetom veliku čast; dani su bili kratki (25.—27. I. 1077). Nato Grgur digne s njega i njegove pratnje izopćenje, dok su pitanje kraljevske časti imali urediti njemački knezovi. Henrik je pak svečano obećao, da će se pokoriti presudi sabora, makar mu oduzeo krunu, a papi, da će mu biti vjeran.¹¹

Ali se njegovo nestalno srce već za 15 dana okrenulo u ljutog neprijatelja pape i Crkve. U Njemačkoj su knezovi, budući da je Henrik pogazio sklopljeni ugovor, postavili kraljem *Rudolfa Švapskoga* (1077.), uz koga pristane plemstvo, dok je građanstvo ostalo uz Henrika. Novi nebratski rat poplavi grozotama nesretnu zemlju. Grgur je sve učinio, što je mogao, ne bili spriječio ovaj pokolj. On nije Henrika napustio niti je priznao protukralja Rudolfa. Ipak je bio prisiljen, te je radi ponovne obijesti Henrikove po drugi puta izopćio

¹¹ Jaffé, Reg. 423—24.

kralja na velikoj rimskoj sinodi, gdje su Sasi bolno vapili za pomoć protiv svoga zatirača (1080), i tada mu papa oduzeo vladu nad Italijom i Njemačkom, a podanicima zabranio da mu se pokoravaju, a kraljem priznao od knezova izabranog Rudolfa. Malo kasnije Rudolf izgubi bitku i život, a Henrik osta pobjednikom. On se združi s papinim protivnicima te ga na sinodi od 30 biskupa proglase svrgnutim, a nezakonito postavili za papu Gviberta, izopćenog nadbiskupa u Raveni (1080), koji si nadjene ime Klement III.

Grgur je morao potražiti saveznike u *Robertu Gviskardu*, knezu Normanâ. Zato mu je dao u leno Južnu Italiju kao nekoć Nikola II., dok je Robert priznao Grgura svojim lenkim gospodarom. Nakon pobjede nad Sasima krene Henrik u Italiju na papu. U Milanu primi longobardsku krunu, a njegov protupapa stavi mu na glavu pred samim Rimom carsku krunu (1081). No kralj ne moĝaše predobiti Vječnoga grada. Njegovi protivnici u Njemačkoj imenuju kraljem grofa *Hermana*. Henrik je četiri puta opsjeo u Rimu Grgura, ali nije mogao grada zauzeti, dok mu nije peti put potkupljeno rimsko plemstvo otvorilo vrata. Nevrijednog Gviberta ustoličiše na Stolicu sv. Petra, a on ponovno okruni Henrika carskom krunom. Ovaj se ipak nije mogao dočepati Anđeoske tvrđe, kamo se Grgur zaklonio.

Uto je doletio Robert Gviskard s velikom vojskom i oslobodio Rim. Henrik morade bjeŝati. Normani su s rimskim plemićima oštro postupali te ih prisilili, da se podloŝe zakonitom papu. Ovi opet ustanu na Normane, koji su na Rimljanima počinjali mnoga zločina. U ogorčenim bojama izgori dvije trećine Rima. U tim za Grgura nadčovječnim patnjama, gdje su ga sve više ostavljali, pa se činilo, da je sve izgubljeno, veliki je njegov duh ostao nepomičan u dobru poput klisure stavljajući nepokolebivo ufanje u Boga. On je radio prema onom, kako je pisao biskupu od Metza: »Tko u borbi za vjeru Kristovu među prvima veselo stoji, on je Bogu-pobjedniku najbliŝi i najdostojniji.«

Da je Grgur priznao Henrika carem, ovaj bi ga pustio na miru. Ali on je traŝio od kralja, da promijeni svoj život, poštuje pravdu te prestane proganjati Crkvu. Stoga je papa volio žrtvovati svoj život nego nečasno popustiti silniku. Grgur je pošao s Normanima u Salerno. Tu je na saboru biskupâ po trećiput izopćio Henrika, njegovu kreaturu nazovipapu Gviberta i njihove pristaše. Zatim je u posebnoj buli opravdao pred kršćanstvom svoje djelovanje.

Ovdje je neslomivi borac za pravdu dočekaov svršetak svojih stradanja ispustivši plemenitu dušu (25. V. 1085). Zadnje su mu riječi bile: »Ljubio sam pravdu, a mrzio nepravdu; zato umirem u progonstvu (dilexi justitiam et odi iniquitatem; propterea morior in exsilio)«. Malo pred smrt odriješio je od izopćenja sve osim onih, koji su udarali na Stolicu sv. Petra. Još 500 godina nakon njegove smrti nadoše mu tijelo posve sačuvano (1577).

Grgur se mnogo trudio, kako bi ujedinio istočne kršćane sa zapadnim te ih složio na zajedničku obranu od azijskih horda, što tada navaljivahu na Evropu. Njegovo se požrtvovno nastojanje protezalo malne na sve kršćanske zemlje. On nije žudio da osnuje papinsko gospodstvo nad cijelim svijetom, gdje bi svi knezovi bili vazali Rima, nego je htio, da Kristov zakon vlada narodima i da provede viši, duhovni utjecaj Crkve, koji su i onako priznavali svi narodi i koji je imao osvjetljivati svjetovnu vlast, kao što mjesec od sunca prima svoj sjaj. Osobito mu bijaše na srcu, kako bi obuzdao neograničenu tiraniju tadašnjih knezova, Crkvu pak oslobodio iz njihovih okova. Kao sredstvo zato dobro mu je došla dragovoljna pomoć knezova. Kao sredstvo zato dobro mu je došla dragovoljna pomoć knezova. Ovoj uzvišenoj svrsi imalo je služiti sve, što nije bila samoobrana kršćanstva. Papa nije hlepio za tim, da po miloj volji raspolaže prijestoljima nego je preгнуo, kako bi prisilio vladare, koji su gazili svako pravo, neka više poštuju pravo savjesti i vjere. Zato se on pozivao na pravo Božje i na povijesni razvitak međunarodnoga prava.

GRGUR VII. I HRVATI

To nastojanje slavnoga pape dovelo ga i u posredan odnos prema Hrvatima. Baš kad je on zasio na Petrovu Stolicu, država Petra Krešimira Velikog proživljavala je tužne dane. Dalmaciju preoteli Normani, zatim Mlečani. U teškim prilikama baštiniio je hrvatsku državu kralj Zvonimir. Znao je dobro, da će najsigurnije u pravdi i ljubavi upravljati svojim podanicima i zadobiti izgubljenu Dalmaciju, ako stupi u savez s Grgurom VII. Samo je naime papa mogao nagovoriti bizantijskog cara, koji se smatrao gospodarom Dalmacije i trebao papine pomoći, a i Mlečane, da se odreku svojih zahtjeva na nju. Zbilja vidimo, kako se Dalmacija već g. 1076. nalazi u vlasti hrvatskoga kralja.

Grgur je pak na poziv Zvonimirov uputio svoje legatue u Hrvatsku, koji su održali u Splitu crkveni sabor za uređenje vjerskog života. Na istom je saboru plemstvo i svećen-

stvo s mnoštvom naroda Zvonimira jednoglasno izglasalo »kraljem Hrvatske i Dalmacije«. Potom su legati u ime Grgura VII., uz neopisivo oduševljenje naroda Zvonimira pomazali sv. uljem i okrunili kraljevskim znakovima u bazilici sv. Petra u Solinu predavši mu žezlo, mač i od pape blagoslovljenu zastavu sv. Petra. U tom najsvjetlijem času naše prošlosti Zvonimir je svečanim pismom obećao vjernost Namjesniku Kristovu, da će vladati u duhu kršćanske pravde i ljubavi kao pravi otac svojim podanicima, da će iskorijeniti iz države svaku nepravdu, prodavanje ljudi u roblje itd. A u znak zahvalnosti poklonio je papinim legatima samostan Vranu kod Zadra. On je dakle po uzoru gotovo svih kršćanskih vladara s papom uglavio prijateljski savez, kako bi složna duhovna i svjetovna vlast što uspješnije vodile podanike do vremenite i vječne sreće. Povijest je pak zasvjedočila, da je dobri Bog u obilnoj mjeri blagoslovio taj savez.¹²

Kakove je nade stavljao u Hrvate genijalni Grgur, dokazuju učenjaci svjetskog glasa. Spomenuti Aug. Gfrörer piše: »Krstaški ratovi nisu uspjeli, jer su ih vodili oficiri, koji su htjeli zapovijedati, a nisu znali slušati; dok je dobrih vojnika bilo malo. Samo poslušan, hrabar i pregaranju vičan narod može osnovati jaku državu. Da je još tada (nakon Zvonimira) postojala snažna hrvatska država, za koje je ojačanje Grgur VII. pridonio neizrecive žrtve, bilo bi prikladna drveća, iz kojega bi se mogla sazidati dobra tvrđa.«¹³ Znameniti historičar Ivan Weiss veli: »Grgur VII. ukloni poteškoće, što bijahu na putu, da se razvije moćna Hrvatska. Očito je, da je papa imao sa Zvonimirom dalekosežnih osnova, kako je to bilo sa Vilimom Osvajačem Engleske. Zacijelo je Gfrörer imao pravo, kad je mislio, da je Grgur VII., taj veliki državnik, Hrvate kanio preseliti na Bospor kao predstražu protiv nasrtne turske bujice, pa jer je tada grčka država bila slaba, da je namjeravao pomoću Hrvata, koji su u to doba kao uvijek bili puni ratobornog zanosa, riješiti tadašnje istočno pitanje.«¹⁴

ZNAČAJ GRGURA VII.

U Grgura nije bilo ni traga lukavoj spletkarskoj politici. On se bori protiv svjetskih spleta jedino iskrenom postojanom vjerom, oružjem pravde i molitve, što mu priznaže ljuti protivnik suvremeni biskup verdunski.

¹² Vidi o tome »Život« g. 1925., str. 81. i dalje; 1933. str. 447—456.

Ni u jednom od njegovih 400 pisama nema ni traga oholosti ili kojoj strasti. Papa pače uzdiše pod teretom nezrecive odgovornosti, jer da ima polagati račun vječnome Sucu za spasenje cijelog svijeta. On najodlučnije brani, gdje god može, čast i vlast biskupâ. Grgur izjavljuje, kako sva zla u Crkvi potječu od grijeha biskupa, među koje ubraja i sama sebe. Drugiput zove sebe bratom i nevrijednim gospodarom biskupâ. Njegovo očinsko srce zauzima se s vanrednom ljubavlju za sve zemlje i zadnju potlačenu sirotu, na pr. za žene, što su ih Škoti prodavali, a Danci progonili kao vještice; štiti pojedine zemlje od izvanjskih i unutarnjih neprijatelja, a pogaženu žensku čast od opakih muževa. Pun pouzdanja obraća se na muslimanskog kralja Mauretanije, te mu preporučuje kršćane, a ovaj Grguru na uzvrat šalje zarobljenike i odlične darove (1076).

Grgur je mnogo nastojao, kako bi ujedinio u vjeri istočne i zapadne kršćane te ih složio na zajedničku obranu protiv azijskih horda-Seldžuka, koji su baš tada stali oskvrnjivati svetišta Palestine i zaprijetili samoj Evropi. Tako je naumio spasiti bizantijsku državu i raskolnu grčku Crkvu. »*Kršćani s onu stranu mora, piše papa kralju Henriku (1074.), što ih pogani danomice poput marve kolju, zaklinju me, da im dođem u pomoć. Pun smrtnih boli radije želim svoj život za njih žrtvovati nego požudno vladati svijetom, a na njih zaboraviti...*« Stoga je zamolio sve vjernike, neka se dignu na pomoć svojoj braći, e bi u njima spasili čast djece Božje. Zbilja bilo se već 50.000 ljudi odazvalo papinu pozivu.¹³

Plemenito je poduzeće onemogućio opaki kralj Henrik IV., ali ga je ostvario iza 20 godina Grgurev nasljednik Urban II. Grgur je predobio srce naroda pokazujući iskrenu ljubav prema njihovoj slobodi i napretku. Mogućnicima je neustrašivo dozivao u pamet sud Božji, kome će odgovarati, kako su upravljali podanicima i suzbijali svako nasilje na slabima i sirotama, a za primjer im predočuje čovjekoljubivost našega Spasitelja. Njegov trijumf u Canossi bijaše pobjeda poniznosti nad ohološću, čiste savjesti nad nasiljem, Božanske moći Crkve nad svakim lukavstvom i silništvom. Sam je kazao: Da sam šutio nad opačinama mogućnika, mogao bih više uživati bogatstva, mira i pokornosti od strane svijeta negoli ijedan od mojih predšasnika.

¹³ Bizantinische Geschichte II. str. 270.

¹⁴ Weiss, Weltgeschichte IV.,³ str. 457.

¹⁵ Reg. lib. I. ep. 49; lib. II. ep. 31.

Na Grgura za života i nakon smrti udarahu tisuće beskarakternih protivnika služeći se mnogim i najgorim klevetama. Ali za papu je istotako ustao cijeli niz učenih i kreposnih muževa. Njegov neokaljani život i junaštvo, kojim je podnosio tolike nepravde i stradanja i sv. boj za pravdu vojevao, osigurali su mu neumrlu slavu. Henrik se pak sa svojim pristašama borio jedino zato, da bi mogao slobodno vršiti neograničeno gospodstvo nad crkvenim dobrima i častima te da bi pomoću njih stvorili što veći broj o sebi posve zavisnih osoba, a to sve iz čiste sebičnosti i niskih interesa.

Sam je narod bio ogorčen na nevrijedne svećenike, koje su mu despoti nametali. Tako bi na nesreću svijeta kler postao kastom, iz koje bi radi sebičnosti bili isključeni bolji i sposobniji muževi.¹⁶

Mnogi milijuni Kristovih štovatelja na vijeke blagoslivlju spomen velikog i od Boga proslavljenog reformatora, koji je Crkvu izbavio iz blata nemorala. Pa i plemeniti protivnici ne mogu, a da ne izraze udivljenje ovome duševnom heroju. Da navedemo samo dva primjera.

Protestant Henrik Leo piše: »Bilo je u Njemačkoj pisaca, koji su prizor u Canossi smatrali sramotom, što ju drski pop nanio njemačkom narodu. Ovo je shvaćanje možda najprostije barbarstvo u cijeloj istoriji . . . Ostavimo za čas sve predrasude, što su ih nacionalizam i protestantizam prodili . . . Grgur je potekao iz staleža, gdje tada ne bijaše nikakvih sredstava za političke svrhe, tek snagom svoga uma i volje podigao je on iz nedostojnog stanja časnu, nogama pogaženu ustanovu (papinstvo) do novog, dosad neviđenog sjaja. U Henriku, koji nikad nije zaslužio ime muža, vidimo čovjeka, kome je otac ostavio gotovo neograničenu vlast nad narodom u to doba bogatim i hrabrim. Ali on je svojim niskim osjećajem zapao u blato najnižih opačina . . . Postao je nevoljnim prosjacom te, pošto je nogama pogažio sve, što čovjeku može biti sveto, strepio u duševnoj bijedi pred glasom onoga duhovnog heroja. Uistinu čovjek mora da bude previše surova i ograničena duha, kad svoju narodnost toliko cijeni te ne može da s ushitom slavi pobjedu, što ju je u Canossi izvojtio plemeniti muž nad nevrijednim mekoputnikom.¹⁷

Drugi načelni protivnik papinstva Gregorovius veli opet: »U povijesti će papinstva na vijeke sjati dvije zvijezde

¹⁶ Hergenroether, op. cit. I. str. 752—755.

¹⁷ Opća povijest, 2. izd. II., str. 125.

i prikazivati duševnu veličinu papa: Leo, pred kojim je uzmakao grozni krvolok Atila, i Grgur, pred kojim kleči Henrik IV. u pokorničkom odijelu . . . Prva će čovjeka napuniti sa strahopočitanjem prema čisto moralnoj veličini; a druga će ga prisiliti da se divi gotovo nadčovječnom karakteru. Uistinu svijet se više mora čuditi pobjedi, što ju izvojštio goloruki monah (Grgur), negoli svim pobjedama Aleksandra, Cezara ili Napoleona. Bojevi, što su ih vodili sredovječni pape, nisu izvojevani željezom i olovom već duhovnim oružjem. Baš upotreba ili uspjeh onako finih i duhovnih sredstava jest ono, što srednji vijek katkad uzdiže nad naše doba. Napoleon izgleda prema Grguru samo krvavi barbar . . . Pojava Grgureva pravo je svijetlo srednjeg vijeka. Njegovo će promatranje uvijek zanositi. Povijest kršćanskog svijeta izgubila bi ponajljepšu svoju stranicu, kada u njoj ne bi našao mjesta ovaj snažni značaj obrtničkoga sina pod tijarom.¹⁸

Tjelesno bijaše Grgur vrlo neugledan. Pavao V. proglasio ga svetim (1606.), pošto je najbrižnije istražio njegov život i čudesa. Grgurov duh svijetli nam još i danas iz 359 sačuvanih pisama, koja su remek-djelo rimske književnosti.¹⁹ Tako se poput diva diže veličanstveni lik velikoga pape, koga ni sva tragika života ni sve klevete neprijatelja nisu mogli zasjeniti. Kako se naprotiv bijednim ukazuje lik Henrika IV., tog »borca za slobodu savjesti«, a »protiv papske svemoći! Već za života udario ga Promisao žigom sramote, da pokaže tu »slobodu savjesti« u svoj njezinoj golotinji.

Henrik je bio nesretan u vlastitoj porodici. Od nečovječnog je vladara pobjegla njegova druga žena Adelaida (ruska kneginja Prakseda) i tužila ga radi sramotnih djela. Najstariji sin Konrad ustao na oca, ali naskoro bio otrovan; drugi sin Henrik, koji ga je imao naslijediti, brzo je preminuo; treći sin Henrik također je digao na oca oružje (1104); on je pače staroga kralja dao na vjeru uhvatiti, te ovaj bude od knezova prisiljen da uz veliko poniženje preda sinu kraljevsku krunu.

U novim pripravama za odlučni boj između oca i sina zatekla je nesretnog cara nagla smrt (1106). Pokopaše ga tek nakon 5 godina u stolnoj crkvi u Spajeru (1111.), pošto je papa Paskal II. s njege skinuo prokletstvo, kojim ga je

¹⁸ Povijest grada Rima IV., str. 197.

¹⁹ Bardenhewer u Kirchenlex. V., 1103—27. Hergenroether, I. str. 738—54.